

TÜRKİYE'DE VARİDAT BÜTÇESİ TAHMİNLERİ İLE MİLLÎ GELİR ARASINDAKİ MÜNASEBETLER

Dr. Selâhattin TUNCER

Sınaf Yatırım ve Kredi Bankası

GİRİŞ

Bir memleketinde isabetli ve samimi varidat tahminleri yaparak Devlet bütçesini bağlamak, hususi tekniği icap ettiren ince bir san'attır. Bu san'at itiraf etmek lâzımdır ki, bütün az gelişmiş memleketlerde olduğu gibi, Türkiye'de de gereği şekilde inkişaf etmiş değildir. Hernekadar malî teknik varidat tahminleri için bazı prensip ve kaideler vazetmiş ise de, bunların tatbikatı, çeşitli âmiller yüzünden pek mümkün olamamaktadır.

Acaba varidat bütçesi tahminlerinde millî gelirden istifade mümkün müdür? Teorik bakımdan bu sual müsbet olarak cevaplandırılabilirse de, durum Türkiye'de nasıldır? Bu etüdün gayesi, nazârî olarak fazla deşilmemiş olmakla beraber, Türkiye'de bütçe tahminleriyle millî gelir arasındaki münasebetleri incelemekten ibaretir.

Millî gelirin, önemi ve kullanılma yerleri hakkında herkesçe bilinen gerçekleri burada tekrar etmeği lüzumsuz buluyoruz. Yalnız millî gelirin âmme maliyesi ve bilhassa bütçe tatbikatı bakımından arzettiği büyük önemi tebarüz ettirmek yerinde olacaktır.

Önce, millî gelirin şenelik miktarları iktisadî gelişmeyi gösteren en mükemmel bir müş'irdir. Takip edilecek umumî malî ve iktisadî politika için, millî gelir en iyi rehber vazifesi görmektedir.

Sonra, millî gelirin tutarı, sektörlere göre dağılışı bir memleketin vergi ödeme kabiliyetinin umumî bir ölçüsüdür. Yekûn varidat hacmi, millî gelire veya gayri safî millî hâsılaya nisbet edilmek suretile, o memleketin yekûn vergi yükü ve takatı hakkında toplu bir fikir edinmek mümkün olabilmektedir.

Nihayet, modern iktisadî görüşe paralel olarak, bütçeler varidat ve masraflara göre değil, millî gelirin bütününe göre mütalâa edilerek hazırlanmaktadır. Bu itibarla modern bütçeler, devletin

sadece masraf tahsisatı ile varidat muhammenatını gösteren bir muvazene cedveli değil, aynı zamanda *yıllık iktisadî plân* mahiyetini almaktadır.

Millî gelir ile âmme maliyesi arasındaki bu münasebetler gözönünde bulundurularak, Türkiye'de varidat bütçesi tahminleriyle millî gelir arasındaki ilginin ne durumda olduğunu incelemeyi arzladık. Bu etüd böyle bir ihtiyaçtan doğmuştur. Daha ziyade halihazır durumu tesbit ve pratik ihtiyaçlara cevap vermek isteyen bu çalışma, kendi sahasında yapılmış ilk denemedir. Gerek istatistikî malzeme ve gerekse bu sahada yapılmış teorik çalışma noksanlığı, bizi, büyük müşküllerle karşı karşıya bırakmıştır. Mamafih bütün bu güçlüklerle rağmen bu denememizin ilerki çalışmalar için bir rehber vazifesi göreceğini ümit etmekteyiz.

I — TÜRKİYE'DE VARİDAT BÜTÇESİNİN HAZIRLANMASI

Zamanımızda hemen her memlekette kabul edilen prensibe göre, bütçeyi hazırlamak bir *hükümet işidir*. Nitekim bu prensip memleketimizde de kabul edilmiş bulunmaktadır. Hükümet teşkilâtı içinde bütçenin hazırlanması vazife ve mes'uliyeti *Maliye Bakanının uhdesindedir*. Takdir edileceği gibi, bütçenin hazırlanması külfetli ve zor bir iştir; ve bu ağır ve külfetli işi bakan bizzat ifa edemez. Bu sebeple bütçe hazırlanması, hemen bütün ileri memleketlerde muhtariyete sahip teknik bir teşekkül olan *Bütçe Bürolarına* verilmiştir.

Türkiye'de «Genel Bütçe Kanunu ile merbutu Bütçe tasarılarını ve Bütçe gerekçesini hazırlamak» 5/6/1936 tarih ve 2996 sayılı Maliye Bakanlığı Kuruluş ve Görevleri hakkında Kanun'un 7. nci maddesine göre (Bu madde 24/3/1950 tarih ve 5655 sayılı Kanununun 2. nci maddesile tadil edilmiştir.) *Bütçe ve Malî Kontrol Genel Müdürlüğüne* ait bulunmaktadır.

Yine 5/6/1936 tarih ve 2996 sayılı Maliye Bakanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanununun 10. uncu maddesine göre (Bu madde 24/3/1950 tarih ve 5655 sayılı Kanununun 4. üncü maddesile değiştirilmiştir.) «Devletin *Gelir Bütçesini* gerekçesile birlikte hazırlamak» *Gelirler Genel Müdürlüğü'nün* vazifesidir. Görüldüğü gibi, Türkiye'de Devlet Bütçesini hazırlamakla görevli iki ayrı teşekkül mevcuttur. Bunlardan ilki Devletin Masraf Bütçesini, ikincisi de Gelir Bütçesini hazırlayacaktır. Bütçe denkliliğini sağlamak yani

masraf ve varidat arasındaki muvazaneyi kurmak ise Maliye Bakanına mevdu bir vazife olmaktadır.

14/6/1927 tarih ve 1050 sayılı Muhasebei Umumiye Kanununun 28. ci maddesine göre, «Bir sene-î maliyede istifa olunacak varidat ile tediye edilecek mesarif *Muvazene-î Umumiye Kanunu* ile tayin olunur.» 29. ncu maddeye göre Muvazenei Umumiye Kanunu bir metinden ve aşağıda yazılı cedvellerden tereküp eder ki, bunlardan (B) cedveli «varidat muhammenatını» gösterir. Aynı Kanunun 30. ncu maddesi gereğince, Bütçede «varidat muhammenatı ye-kûnu, derci mecburidir.» 39. ncu maddeye göre «Muvazenei Umumiye Kanunu, her sene vergi ve resimlerin tahsiline mezuniyet verir.»

Varidat Bütçesinin hazırlanması ile ilgili kanun hükümleri yukarıda kısaca sıralamış olduğumuz maddelerden ibarettir. Fakat tatbikatta varidat Bütçesi tanzimi Maliye Bakanına ait bir vazife şeklinde tezahür etmekte ve nihaf rakkamlar bizzat Bakan tarafından tesbit ve kabul olunmaktadır.

Bilindiği gibi, bütün Bakanlıklar aslında masraf yapan dairelerdir. Ancak sadece Maliye Bakanlığı bir varidat yani gelir Bakanlığı olmaktadır. Bayındırlık, Sağlık, Adalet, Mill Savunma ve Millî Eğitim Bakanlıkları masraf Bakanlıklarıdır; bunların istisnaen bazı varidat tahakkuk ettirmeleri masrafçı Bakanlık olmaları vasfını tadil edemez. Esasen masrafçı Bakanlıkların tahakkuk ettirdikleri varidatın tahsili Maliye Bakanlığına bağlı muhasipler tarafından yapılır. Bu sebeple Devletin bütün varidatına ait Bütçeyi Maliye Bakanının bizzat ve kendi teşkilât ve personeli vasıtasile hazırlamasını işlerin tabii bir neticesi saymak lâzım gelecektir. Bu konuda Bakanın en büyük yardımcılığı Gelirler Genel Müdürlüğü yapacaktır.

Bütçenin hazırlanıp Meclise sunulması hakkında *Muhasebei Umumiye Kanunu'nun* 34. ncu maddesinde (Bu madde 2/6/1949 tarih ve 5419 sayılı Kanunla değiştirilmiştir.) şu hüküm mevcuttur : «Bakanlıklardan her biri kendi bütçesini hazırlayarak Ağustos ayı sonuna kadar Maliye Bakanlığına gönderir. Maliye Bakanlığı da kendi Bakanlığının *Gider ve Gelir Bütçesini* hazırlayıp ötekilerle birleştirerek Devletin bir yıllık *Genel Bütçe Tasarısını* meydana getirir. Bu tasarı Bakanlar Kurulunca incelenip en geç Aralık ayı başında Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur.»

Bu hükümlerin tetkikinden de anlaşılacağı gibi, Türkiye'de varidat Bütçesinin hazırlanmasında Maliye Bakanının rolü büyüktür.

II -- TÜRKİYE'DE VARİDAT BÜTÇESİNİN HAZIRLANMASINDA TAKİP EDİLEN USUL VE BUNUN TEKNİĞİ

Memleketimizdeki tatbikata geçmeden önce, varidat bütçesinin tahmininde kullanılan usullere kısaca temas, konuyu aydınlatması bakımından faydalı olacaktır. Bu usuller aşağıda kısaca gösterilmiştir.

1) Şahsî takdir usulü (*Méthode d'évaluation direct*) :

Bu usule bazan «zâtî takdir» de denilmektedir. Bu usulün esası, bütçeyi tahmin edenlerin, masraf bütçelerinde olduğu gibi herhangi bir usule bağlı kalmayarak, umumî duruma ve ihtiyaçlara göre, iyi niyetle ve serbestçe devlet varidatını tahmin ve takdir etmeleridir. Görüldüğü üzere, bu, gelirlerin doğrudan doğruya tahmininden ibarettir.

2) Otomatik usuller (*Méthodes automatiques*) :

Bunun da çeşitli şekilleri vardır.

a) *Son senenin hesabının esas aşınması (Méthode de la pénultième année)* :

Bu usule göre, neticesi belli olan son senenin tahsilât rakamları varidat bütçesi tahminine esas alınır. Yani, yeni senenin varidatı, geçen senenin varidatının aynı olarak devam edeceği faraziyesi kabul edilmiş olmaktadır. Eski bir Fransız usulü olan son yıl hesabının esas alınması, XIX. Asır boyunca uygulanmıştır.

b) *Vasati arttırma usulü (Système de majoration)* :

Bu usulde, neticesi alınmış son yıl rakkamlarına, evvelki 2-3-5 senenin bütçelerinin gösterdiği varidat fazlasının vasatîsi bulunarak son sene bütçe rakkamına ilâve edilmek suretile yeni senenin varidatı tahmin edilir. Böylece yukarki sistemin mahzurları bir dereceye kadar ortadan kaldırılabilmıştır.

İtiraf etmek lâzımdır ki, malî mevzuat arasında Türkiye'de varidat tahmininin ne suretle yapılacağı hakkında bir usul ve buna ait sarîh bir hüküm mevcut değildir. Bu bakımdan bizde şahsî takdir usulünün bulunduğu ve uygulandığı söylenebilir. Fakat tatbikatta

yerleşmiş gelenek şudur ki, Maliye Bakanlarının varidat tahminlerinde, hiç bir formül ve kayıt ile bağlı olmadığı zannedilemez. Memleketimizde bu tatbikat şu şekilde ceryan etmektedir.

Varidat bütçesi tahminleri Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdürlüğüne her vergi ve varidat nev'i için ayrı ayrı yapılmaktadır. Bu tahminler sırasında içinde bulunulan yılın 8 ayına ait varidat tahakkuk ve tahsil rakkamları da mevcuttur. Ayrıca başlıca gelir kaynaklarının son yıllar içinde gösterdiği gelişme seyri de tahminler için iyi bir kıstas vazifesi görmektedir. Elde mevcut tahsilât rakkamlarının yıl sonuna kadar, bir önceki yılın tahakkuk ve tahsilât hesaplarına nazaran sene sonuna kadar ne miktara baliğ olacağı hesaben bulunur. İçinde bulunulan yılın varidat tutarı hesaben bu şekilde tesbit edildikten sonra gelecek senenin iktisadî durumunda, vergi konjonktürün umumî seyri, vergi kanunlarında tadilat yapıp yapılmayacağı da dikkatle gözden geçirilir. Bu şartlar altında gelecek yılın varidat tahmininin ne olabileceği her vergi nev'i için ve toptan tasarlanmış olur. Bundan sonra masraf talepleriyle varidat tahmininin karşılaştırılması ve bütçenin bağlanması işi kalmaktadır ki, bu konumuzun dışındadır¹.

Gelirler Genel Müdürlüğü tarafından her vergi, resim ve diğer varidat nev'î için gerekli tahminlerin ne şekilde yapıldığı, 1960 Malî yılına ait *Muvazeneî Umumiye Kanun Lâyihasında* teferruatlı şekilde gösterilmiş bulunmaktadır. Bunlardan örnek olarak 1960 yılı Gelir Vergisi varidat tahmininin sureti icrası, müteakip sahifeye konulan tabloda aynen verilmiştir. Bu tahmin tablosunun tetkikinden de anlaşılacağı gibi, 1960 yılına ait 1.800,000 milyon liralık Gelir Vergisi gibi konjonktür hassasiyeti yüksek bir vergide, varidat tahmini yapılırken iktisadî durumun ve piyasanın daha yakından takibi ve eldeki bazı iktisadî müş'irlere göre dara sahip ve ilmî tahminler yapılması arzuya şayandır.

Bu örneğin tetkikinden de anlaşılacağı gibi Türkiye'de varidat tahminlerinde şahsi takdir usulü carî bulunmaktadır. Ancak bu usule göre yapılan varidat tahminlerinde iktisadî, teknik ve malî kriterlere de müracaat edilmekte ve yapılan tahminler yardımcı

1) Etüdümüzün bu kısmındaki izahlar kısmen şu iki eserden alınmıştır. Cezmi Erçin : *Bütçe — Nazariyat ve Tatbikatı*, İstanbul, 1938, S. 53 ve m. Prof. Dr. Nihad Sayar : *Devlet Bütçesi* (Premsipler ve Tatbikatı), II. Baskı, İstanbul, 1956, s. 96 ve m.

usullerle de takviye ve kontrol edilerek mahzurların giderilmesine çalışılmaktadır.

TABLO : 1

1960 malî yılı Gelir Vergisi tahmininin ne şekilde yapıldığını gösterir mucip sebepli tablo

(Tahmin ve tahsilât rakamları milyon TL. olarak)

Bütçe Yılı	Tahmin	Tahsilât	Fark	Yıllık değişme nisbeti
1951	260,0	209,2	- 50,7	-
1952	270,0	299,8	+ 29,8	43,3
1953	360,0	394,6	+ 34,6	31,6
1954	485,0	532,0	+ 47,0	34,8
1955	620,0	656,3	+ 36,3	23,3
1956	775,0	840,7	+ 65,7	28,0
1957	960,0	972,3	+ 12,3	15,6
1958	1.150,0	1.179,6	+ 29,6	21,3
1959	1.470,0	-	-	-
1960	1.800,0	-	-	-

Kaynak : 1960 Malî yılı Muvazenei Umumiye Kanun Lâyihası, S. 13 den alınmıştır.

Tahminin mucip sebepleri :

1959 Malî yılı içerisinde tahsil edilebilecek olan Gelir Vergisinin (âmme müesseselerindeki miktarlar da nazara alınarak) 1.480,0 milyon liraya balığ olacağı anlaşılmaktadır. Mükellef adedinde ve gelirdeki artışlar, ithalât ve ihracat hacmindeki tezayüt, primli kurların kâr marjları üzerinde ika ettiği tesirler ve vergi hâsılatına müessir diğer unsurlar nazarı itibare alınarak Gelir Vergisinden 1960 malî yılında temin edilebilecek hasılât 1.800,0 milyon lira olarak tahmin edilmiştir.

III — TÜRKİYE'DE MİLLÎ GELİR TAHMİNLERİ VE BUNUN DAYANDIĞI ESASLAR

Türkiye'de 1928 yılında, devrin Başvekili İsmet İnönü tarafından *İktisat Meclisi Alisi* ve 1929 yılında da İstatistik Umum Müdürü Mr. Camille Jaquart millî gelirin hesaplanması ile vazifelendiril-

miş ise de, elde gerekli istatistikî malzeme mevcut olmaması yüzünden bir netice elde edilememiştir. Ancak 1936 yılında Ekonomi ve Ticaret Vekâleti Konjonktür Servisinde mütehassıs Dr. Franz Eppenstein tarafından, İstatistik Genel Müdürlüğü rakamları kullanılmak suretile 1927 ve 1934 - 36 yılları millî geliri hesaplanarak ayrı kitaplar halinde neşredilmiştir.

Türkiye millî geliri üzerinde ikinci çalışma İstatistik Umum Müdürlüğü tarafından 1942 - 1944 yıllarına ait olmak üzere yapılmış, 1942 gelirine ait muhtasar bir etüd hazırlanmış ve 1943 - 1944 yıllarına ait tafsilâtlı bir kitap 1947 de neşrolunmuştur.

Halen 23.6.1962 tarih ve 53 sayılı Kanun devamlı olarak millî muhasebe hesaplarını yapma vazifesini *Devlet İstatistik Enstitüsü* Tetkik ve Araştırma Dairesine vermiştir.

Ancak eski İstatistik Genel Müdürlüğü 1950 - 1954 yıllarında nüfus, ziraat ve sanayi ve işyerleri sayımları gibi çok ağır vazifeler yüklenmiş bulunduğundan ve esasen teşkilâtında yeter sayıda iktisatçı mevcut olmadığından, münhasıran millî gelir hesaplarıyla meşgul olacak ayrı bir grubun teşkili zarureti hasıl olmuştur. O sırada Türkiye'yi ziyaret eden *Milletlerarası Gelir ve Servet Araştırma Enstitüsü Başkanı* Prof. J. R. N. Stone Hükümet Başkanına verdiği raporda, İstatistik Genel Müdürlüğünde Üniversiteler ve ilgili Devlet Dairelerinden alınacak elemanlarla bir *Millî Gelir Etüd Grubu* teşkil olunmasını tavsiye etmiştir. Bu Hey'et 1951 Nisan ayından itibaren çalışmalara girişmiş ve Mart 1952 tarihinden itibaren tahminleri elde ederek peyderpey neşretmeğe başlamıştır. Halen, 1948 esas olmak üzere, Türkiye millî geliri 1950 yılından itibaren muntazaman neşredilmegtedir².

Çeşitli kaynaklardan derleyebildiğimiz bilgilere göre, aşağıda Etüdümüzde ele alınan Türkiye millî gelir tahmin rakamlarında şu esasların uygulandığı gözönünde bulundurulmalıdır.

1 — Türkiye millî geliri, umumiyetle, *istihsal esasına* yani objektif metoda göre hesaplanmaktadır. Bu usulde çeşitli iktisadî sektörlerin istihsalinin gayri safî kıymetinden ham, yardımcı Vs. diğer madde kıymetleri çıkarıldıktan sonra kalan bakiye «*ilâve edilen safî kıymet*» esas alınmaktadır. bu usulün en büyük tehlikesi kendisini

2) Bu bilgi ana hatları itibarile şu eserden alınmıştır. *Türkiye Millî Geliri, 1938, 1948 - 1951*, Millî Gelir Etüd Grubu, Ankara, 1954, «Önsöz» S. VII.

istihsal istatistiklerinin kifayetsizliğinde ve bir de yapılması muhtemel tekraralarda göstermektedir.

2 — İstihsal esasına göre yapılan millî gelir tahminleri, *ziraat, sanayi, nüfus ve meslek sayımlarına* dayanmaktadır. İtiraf etmek lâzımdır ki, anketler hariç, Türkiye'de 1950 yılından beri ne ziraat ve ne de sanayi sayımları yapılmamıştır. Eski sayımlara dayanılarak yapılan millî gelir tahminlerinin isabetsiz olma tehlikesi her zaman için varittir.

3 — Türkiye'de 1950 yılından beri Gelir Vergisi sistemi uygulanmakla beraber, bu, küllî ve umumî bir vergi mahiyeti taşımaktadır. Bu sebeple Türkiye millî gelir tahminlerinde *gelir esasının* yani sübjektif metodun uygulanması mümkün olamamaktadır. Aynı şekilde istihlâk kifayetsizliği *harcama yoluyla* millî gelir tesbitini zorlaştırmaktadır. Böylece istihsal esasına göre hesaplanan millî gelirin, diğer metodlarla kontrol ve tashihi mümkün olamamaktadır.

4 — Bütün çalışmalara rağmen, köy ekonomisinin millî gelire in'ikâsı kolay ve doğru şekilde kabil olamamaktadır. Halbuki Türkiye millî geliri içinde bu kalem büyük önem taşımaktadır. Nitekim *Devlet İstatistik Enstitüsü* ile *Devlet Plânlama Teşkilâtı* tarafından yapılan millî gelir tahminlerindeki büyük farkın sebebini kısmen bu âmilde aramak lâzım gelecektir.

5 — Gayrimenkul sermaye iratlarının millî gelire oldukça kifayetsiz bir seviyede intikal ettirildiği anlaşılmaktadır.

Bu açıklamalarımız Türkiye'de millî gelirin nasıl ve hangi şartlar altında hazırlandığını azçok göstermektedir. Buna göre yapılmış millî gelir tahmin rakamlarından, varidat tahminlerinde istifade edilip edilemeyeceği konusuna ileride temas olunacaktır.

IV — TÜRKİYE'DE MİLLÎ GELİR İLE DEVLET VARIDATI ARASINDAKİ MÜNASEBETLER

Devlet varidatı millî gelirden alınan bir paydır. Diğer bir ifade ile, devlet gelirleri millî gelirin bir cüz'üdür. Devlet *vergi manipulasyonu* ile gelirin bir kısmını masseder ve bunu *âmmе masrafı* olarak cemiyete yeniden zerkeder. İşte, millî gelirin devletçe bir def'a vergi yolu ile massedilmesi ve masraf olarak tekrar iadesi (Redistri-

bution) modern cemiyette en ilgi çekici iktisadî olaylardan birisidir. Bu sirkülasyon da gösteriyor ki, millî gelirle devlet varidatı arasında bir bağlantı mevcuttur. Devlet varidatı millî gelirden doğan *müstak bir gelir* mahiyetindedir. Bu itibarla devlet varidatını millî gelirin bir yüzdesi olarak ifade etmek, millî hasıladan devletin aldığı hisseyi bulmak, iki gelir kategorisi arasındaki münasebeti göstermesi bakımından önemlidir.

Malî ve iktisadî tetkiklerde devlet varidatının millî gelire veya gayrisafî millî hasılaya nisbet edilmesi ötedenberi âdet olmuştur. Millî gelir bir memleketin vergi ödeme kabiliyetinin temeli ve ölçüsü olduğuna göre, âmme varidatının millî gelire nisbeti, o memleketin yekûn vergi yükü ve takatı hakkında bir fikir verecektir. Bu nisbet yüksekse yekûn vergi yükü ağırlaşmakta, düşükse hafifletmektedir. Bugün medenî memleketlerde devlet varidatı millî gelirin % 30 una kadar yükselmekte; buna mukabil az gelişmiş memleketlerde bu nisbet % 10 ilâ 20 arasında kalmaktadır.

Aşağıya koyduğumuz 2 numaralı tabloda Türkiye'de 1948 - 62 yılları arasında, devlet varidatının millî gelire olan nisbetinin seyri gösterilmiştir³.

3) Devlet varidatı, âmme varidatına nazaran daha dar bir mefhumdur. Âmme varidatına devlet varidatı ve mahallî idareler (Vilâyet, Belediye, Köy) varidatı dahil olduğu halde, devlet varidatına sadece devlet bütçesile tahsiline mezuniyet verilen gelirler dahil bulunmaktadır.

TABLO : 2

1948 - 1962 yılları arasında Türkiye'de devlet varidatının
millî gelire nisbetinin seyri

Yıllar	Millî gelir milyon TL.	Amme varidatı milyon TL.	Devlet varidatının millî gelire nisbeti %
1948	8.814,7	1.223,8	13,9
1949	7.924,0	1.482,9	18,7
1950	8.964,2	1.300,0	14,5
1951	10.693,8	1.352,6	12,6
1952	12.424,1	1.651,8	13,3
1953	14.696,4	1.936,8	13,2
1954	14.785,0	2.184,5	14,8
1955	18.219,7	2.583,9	14,2
1956	21.196,9	2.949,4	13,9
1957	26.623,2	3.759,2	14,1
1958	38.873,1	4.547,2	13,4
1959	41.777,8	5.754,6	13,8
1960	44.855,2	5.949,9	13,3
1961	47.020,0 (*)	8.678,7	18,4
1962	50.307,0 (*)	10.001,0	19,8

Not : Millî gelir rakamları cari fiatlarıdır.

(*) : Bu rakamlar Devlet Plânlama Dairesince 1962 fiatlarıyla yapılan tahminlerdir.

Kaynak : 1948 - 1952 yıllarına ait millî gelir tahmin rakamları «Türkiye Millî Geliri 1948 - 1958» yayın numarası 391, S. 4 den; 1953 - 1960 yılı rakamları da Aylık İstatistik Bülteni, No. 92, Ekim 1961, sahife 124 den; 1961 - 1962 millî geliri rakamları Devlet Plânlama Dairesince yapılan tahminlerden alınmıştır. Devlet varidatına ait tahmin rakamları çeşitli yıllara ait Bütçe Gerekçelerinden iktibas edilmiş % ler tarafımızdan ayrıca hesaplanmıştır.

Bu tablo dikkatle incelenecek olursa Türkiye'de devlet varidatının millî gelirin % 12 - 14 arasında değişen bir kısmını (1949 yılı hariç) işgal etmektedir. Bu nisbet 1948 yılında % 13,9 iken 1954 yılında % 14,8 e kadar yükselmiş ve tedricen düşerek 1960 da % 13,3 ü bulmuştur. Bu mukayese de gösteriyor ki, Türkiye'de devlet varidatı millî gelirin oldukça düşük bir yüzdesi halinde seyretmektedir.

1961 - 1962 yıllarında bu nisbetin fevkalâde bir artış gösterdiğine şahit olmaktayız. Bunun sebebi aynı yıllar içinde devlet varidatında görülen fevkalâde bir yükseliştir. Nitekim 1960 yılına kadar 5.949,9 milyon lira olan devlet varidatı 1961 de 8.678,7 milyon liraya ve nihayet 1962 yılında 10.001,0 milyon liraya yükseleceği tahmin olunmuştur. Bu şartlar altında, devlet varidatının millî gelire oranı da büyük bir ilerleme kaydetmiştir.

Türkiye'de 1961 ve 1962 yıllarına gelinceye kadar, devlet varidatının millî gelire olan nisbetinin düşüklük sebebi çeşitli âmillerden doğmaktadır. Bunun başlıca ve en büyük sebebi, millî gelirin % 47 - 52 sini teşkil eden ziraatin vergi dışı kalmış olmasıdır. Sonradan bu boşluk doldurulmuş ve 1960 yılından itibaren ziraat sektörü de Gelir Vergisi şümulüne alınmıştır. Bu değişiklik âmme varidatının miktar ve hacmi üzerinde ilerki yıllarda müsbet şekilde tesir edecektir.

Türkiye'de devamlı şekilde artan âmme hizmetlerinin bir neticesi olarak âmme masrafları da devamlı şekilde yükselmektedir. Bu masrafları karşılamak için daha fazla varidata ihtiyaç olduğu şüphesizdir. Radikal bir reform ve varidat sistemi ve teşkilâtı üzerinde yapılacak islahat ile devlet varidatının millî gelire olan nisbetini yükseltmek bir zaruretin ifadesi olmaktadır⁴.

Beynelmilel mukayeselerde âmme varidatı bazı ahvalde gayri safî millî hasılaya nisbet edilmektedir. Bu tip bir mukayese maksada daha elverişli olmaktadır. Zira âmme varidatı veya devlet varidatı teknik bakımdan millî gelirden değil, gayri safî millî hasıladan alınan bir paydır. Bu bakımdan devlet varidatının gayri safî millî hasılaya nisbet edilmesi daha uygun bir yoldur. Bu takdirde elde edilecek nisbetler daha düşük tezahür edecektir. Bu mülâhazaları gözönünde bulundurularak Türkiye'de devlet varidatının gayri safî millî hasılaya nisbetini hesaplamayı ve neticeleri aşağıdaki 3 numaralı tabloda göstermeyi uygun bulduk.

4) Maliye Bakanı Sayın Ferit Melen 17 Aralık 1963 günü Bütçe Komisyonu huzurunda yaptığı bir konuşmada bu konuya dokunarak şu enteresan açıklamayı yapmıştır: «Türkiye değil gelişmiş memleketlere, gelişmemiş memleketlere nazaran da vergi rezervleri olan bir ülkedir. Bu rezervlere başvurma halinde ne sosyal ve ne de ekonomik mahzurlar ortaya çıkar. Bugün millî gelirin ancak % 17 - 18 i kadar vergi alınmaktadır. Türkiye'nin vergi rezervlerinin durumu ise, bu oranın % 25'e çıkmasına imkân verebilecek ölçüdedir. Ancak, bu orana yükselme birdenbire değil, tedrici olarak yapılmalıdır. Türkiye'deki asıl mesele, vergi dağılımındaki adaleti sağlamaktır. Vergilerin vatandaşın ödeme güçlerine göre ayarlanması gerekir. Ancak bunu derhal yapabilirim diyen bir insana inanmak da bence güçtür.»

TABLO : 3

1948 - 1961 yılları arasında Türkiye'de devlet varidatının
gayri safi millî hasılaya nisbetinin seyri

Yıllar	Gayri safi millî hasıla (milyon TL.)	Devlet varidatı (milyon TL.)	Devlet varidatının gayri safi millî hasılaya nisbeti %
1948	10.067,0	1.223,8	12,1
1949	9.281,4	1.483,0	15,8
1950	10.384,3	1.300,0	12,5
1951	12.270,8	1.352,6	11,0
1952	14.320,5	1.651,8	11,5
1953	16.821,0	1.936,8	11,5
1954	17.114,8	2.184,5	12,7
1955	21.059,5	2.583,9	12,2
1956	24.334,0	2.949,4	12,1
1957	30.528,7	3.759,2	12,3
1958	38.506,2	4.547,2	11,8
1959	47.726,4	5.754,6	12,0
1960	52.293,8	5.949,9	11,3
1961 (*)	49.213,0	8.673,7	17,6
1962	—	10.001,0	—

Not : Gayri safi millî hasıla rakamları cari fiatlarıdır.

(*) : Bu rakam Devlet Planlama Teşkilâtınca yapılan tahmindir.

Kaynak : 2 numaralı tabloda gösterilmiştir.

Tablonun tetkikinden de anlaşılacağı gibi, devlet varidatının gayri safi millî hasılaya olan nisbeti, millî gelire olan nisbetinden daha düşük tezahür etmektedir. Fakat devlet varidatının gerek millî gelire olan nisbeti ve gerekse gayri safi millî hasılaya olan nisbeti temayül olarak değişmeyerek aynı kalmıştır. Şu farkla ki, devlet varidatının millî gelire olan nisbeti % 12 - 14 arasında seyrettiği halde, devlet varidatının gayri safi millî hasılaya nisbeti % 11 - 12 arasında seyretmektedir. 1961 yılı içinde nisbetin anormal derecede yüksek oluşu, devlet varidatında görülen fevkalâde tezayüitten ileri gelmektedir.

Milletlerarası mukayeselerde yekûn âmme varidatının gayri safi millî hasıla olan nisbeti, müsterek bir ölçü olarak hemen daima kullanılmaktadır. Bu maksatla aşağıya konulan 4 numaralı tab-

loda muhtelif memleketlerde ve Türkiye'de yekûn âmme varidatının gayri safî millî hasılaya olan nisbeti mukayeseli şekilde gösterilmiştir.

TABLO : 4

Muhtelif memleketlerde âmme varidatının gayri safî millî hasılaya nisbetinin 1953 - 1958 yılları arasındaki seyri

(Rakamlar % olarak verilmiştir.)

Memleketler	1953	1954	1955	1956	1957	1958
İngiltere	30,1	30,6	30,5	29,9	30,1	—
A. B. Devletleri	25,9	24,7	25,5	26,1	26,3	26,0
Almanya	15,0	14,9	14,6	14,6	14,0	14,0
Fransa	31,8	31,8	31,4	32,3	32,7	—
Yunanistan	19,0	19,4	19,8	19,7	19,6	—
İtalya	17,1	16,7	16,8	17,6	17,8	18,3
Türkiye	14,1	15,8	15,1	14,9	15,2	14,9

Kaynak : 1960 yılı Varidat Bütçesi Raporu, S. 3 den alınmıştır.

Tablo incelenecek olursa memleketimizde âmme varidatının gayri safî millî hasılaya nisbetinin birçok memleketlere nazaran düşük olduğu görülecektir. Bu bakımdan yekûn âmme varidatının miktar ve hacim bakımından yükseltilmesi lâzım gelmektedir⁵.

5) Türkiye'de yekûn âmme varidatının hesaplanması oldukça müşkülât arzeden bir iştir. Aslında gerek millî gelire ve gerekse gayri safî millî hasılaya nisbet edilmesi lâzım gelen rakam, yekûn âmme varidatı yani devlet varidatı ile mülhak bütçelere, il özel idare, belediye ve köy bütçelerine ait mahallî idareler varidatını toplamak suretile bulunacak meblâğ olmalıdır. 1961 ve 1962 malî yılları için hesap edilen yekûn göyledir :

Sıra No.	Bütçeler	1961 yılı (milyon TL)	1962 yılı (milyon TL)
1	Devlet Bütçesi	8.687,7	10.001,1
2	Mülhak Bütçeler	1.915,5	2.041,7
3	İl Özel İdare Bütçeleri	173,2	232,9
4	Belediye Bütçeleri	1.190,6	1.280,5
5	Köy Bütçeleri	166,2	182,1
	Yekûn âmme varidatı	12.133,2	13.738,3

Kaynak : Türkiye Odalar Birliği İktisadî Raporu 1962, S. 64 den alınan bilgilere göre tarafımızdan düzenlenmiştir. (Devamı 122 de)

V — BÜTÇE VARİDAT TAHMİNLERİNİN GERÇEKLEŞME
İMKÂN VE NİSBETLERİ

Yukarıki bahislerde açıkladığımız usuller gereğince yapılan varidat bütçesi tahminlerinin Türkiye'de gerçekleşme imkân ve nisbetleri nedir? Bu sahada yapılmış küllî bir araştırma mevcut değildir. Bu etüdün konusunu yakından ilgilendirmesi bakımından, varidat tahminlerinin ne derece samimi ve gerçeğe uygun yapıldığı noktası üzerinde bir nebze durulmuş ve örnek olarak da 1961 malî yılı ele alınmıştır.

1961 malî yılı içinde varidat tahminleri 8.678,7 milyon liradan ibarettir. Bu yıla ait tahsilât rakamları da Maliye Bakanlığı tarafından resmen açıklanmış olup 8.059,0 milyon liradan ibaret olduğu anlaşılmıştır. Böylece tahminlere nazaran tahsilâtta 620,0 milyon liralık bir noksan zuhur etmiştir. Bu global rakamlara ait dökümler, her varidat nev'i itibarile, aşağıdaki 5 numaralı tabloda mukayeseli şekilde gösterilmiştir.

Şunu kaydetmek isteriz ki, bu tabloda verilen yekûn âmme varidat rakamları gerçek durumu aksettirmekten hayli uzaktır. Zira;

1) Devlet Bütçesine ait rakamlar brüt olarak ele alınmıştır. Halbuki bu rakam içinde mülhak bütçelere ve mahallî idarelere yapılan yardımlar da dahil bulunmaktadır.

2) Mülhak Bütçelere ait varidat rakamları da brüt olarak ele alınmıştır. Bu itibarla idarelerin hem kendi özel varidatı ve hem de devletçe yapılan yardımlar dahil bulunmaktadır.

3) Tabloda gösterilen köy varidatına ait rakamlar farazi olmaktan ileri gidememektedir. Çünkü varidat olarak gösterilen meblâğlar aslında tahsil edilememektedir.

Görülüyor ki, Türkiye'de yekûn âmme varidatı için yapılacak bir toplamada mükerrerlikler mevcuttur ve bunların giderilmesi büyük güçlükler arz etmektedir. O itibarla yekûn âmme varidatının tesbiti hemen daima hatalı olmaya mahkûmdur.

Bu şartlar altında Türkiye için yekûn âmme varidatının gayri safi millî hasılaya nisbeti ve bunun hesaplanması bize sarîh ve doğru neticeler verememektedir. Nitekim 1961 yılında yukarıda hesapladığımız 12.133,2 milyon liralık yekûn âmme varidatının, Devlet Plânlama Dairesince yine aynı yıl için hesap edilen 49.213,0 milyon liralık gayri safi millî hasılaya nisbet edecek olursak % 24,6 gibi oldukça yüksek bir netice ile karşılaşmaktayız. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, bu nisbet, tekrarlar dolayısıyla, gerçek durumu göstermekten uzaktır.

TABLO : 5

1961 yılı devlet bütçesinin muhammenat ve tahsilâtın mukayesesi

(Rakamlar milyon TL. olarak)

Sıra No	Varidat nevi	Muhammenat	Tahsilât	Eksik	Fazla
1	Gelir vergisi	2.126	2.049	77	—
2	Kurumlar vergisi	415	444	—	29
3	Hayvanlar vergisi	37	34	3	—
4	Arazi ve bina vergisinden alınan Bina Savunma Vergisi	259	71	188	—
5	Diğer vasıtasız vergiler	26	26	—	—
6	İstihlak vergisi ve diğer mülga vasıtalı vergiler	1.292	1.169	123	—
7	Akaryakıt istihlak vergisi	255	213	42	—
8	Banka ve sigorta şirketleri muamele vergisi	260	229	31	—
9	Nakliyat ve PTT hizmet vergisi	110	92	18	—
10	Gümrük resimleri	723	614	109	—
11	Şeker istihlak vergisi	310	301	9	—
12	Tekel savunma vergisi	412	398	14	—
13	Damga resmi	270	242	28	—
14	Diğer resimler	37	35	2	—
15	Tapu harçları	85	80	5	—
16	Diğer harçlar	91	82	9	—
17	Tekel safi hasılatı	540	485	55	—
18	Kurumlar hasılatı ve devlet payları	233	211	22	—
19	Gayri menkuller hasılatı	16	15	1	—
20	Menkul mallar ve kıymetlerden	52	87	—	35
21	Tavizlerden ve ikrazlardan istirdatlar	20	16	4	—
22	Cezalar ve müteferrik gelirler	87	226	—	139
23	Tasarruf bonusu hasılatı	448	415	33	—
24	Akaryakıt fonundan hazine hissesi	25	25	—	—
25	Karşılık paralardan	550	500	50	—
	Yekûn	8.679	8.059	823	203

Kaynak : Maliye Bakanlığı neşriyatından alınmıştır.

Tablonun incelenmesinden de anlaşılacağı gibi, 1961 malî yılında 8.679,0 milyon liralık varidat tahminine mukabil 8.059,0 milyon liralık tahsilât yapılmıştır ki, noksan tahmin 620,0 milyon liradır. Aslında 4 kalem varidattan 203,0 milyon lira fazlalık ve 20 kalem varidattan da 823,0 milyon liralık noksanlık zuhur etmiş ve neticede, 1961 malî yılı 620,0 milyon liralık noksan varidat ile kapanmıştır. Böylece noksan tahsilâtın yekûn varidat tahminine nisbeti % 7,1 dir. Demek oluyor ki, varidat tahmini % 7,1 oldukça yüksek bir nisbette tahakkuk etmemiştir. Bundan çıkarılacak neticeleri şu şekilde sıralayabiliriz :

1) Türkiye'de varidat tahminleri realist bir görüşle yapılmamakta ve tahminler ile tahsilât arasında büyük farklar doğmaktadır. 1961 malî yılında Gümrük resminde vukua gelen 109 milyon liralık eksiklik buna örnek olarak gösterilebilir.

2) Türkiye'de iktisadî konjonktür, son senelerde siyasî hâdiselere ve psikolojik şartlara bağlıdır. Çoğu zaman bu şartların önceden kestirilmesi mümkün olamamakta ve bu yüzden varidat tahminlerinde hataya düşülmektedir.

3) Malî mevzuattaki istikrarsızlık varidat tahminlerine geniş ölçüde müessirdir. Nitekim 1961 malî yılında 206 sayılı Kanunla Arazi ve Bina Vergilerine misil zamları yapılmış ve bundan oldukça yüksek meblâğda hazine hissesi alınacağı hesaplanmışken, sonradan bu zam geri bırakılmış ve 5 numaralı tabloda da görüleceği üzere Arazi ve Bina Vergilerinden alınacak Savunma Vergisinde 188 milyon liralık bir noksanlık zuhur etmiştir.

4) Türkiye'de iktisadî konjonktür araştırmaları, iktisadî teşhis ve tahminler gereği şekilde gelişmemiştir. Bu şartlar altında varidat tahminleri de istenilen şekil ve isabette yapılamamaktadır.

5) Türkiye'de varidat tahminleriyle tahsilât arasındaki farklar (Eksik veya fazla) muntazam şekilde takip edilmediği gibi, bunların mucip sebepleri ile birlikte muntazaman nesredilmedikleri de bir vakıadır. Halbuki devlet bütçesinde yer alan her varidat kalemi-

6) 1959 Malî Yılı Muvazenei Umumiye Kanun Lâyihasından bu konuda oldukça geniş izahlar mevcuttur. Şöyle ki, 1951 - 1959 yıllarına ait olmak üzere her vergi ve gelir kalemi için tahmin ve tahsilât rakamları verilmiş ve mucip sebepler gösterilmiştir. Sonradan bu usulden vazgeçilmiştir.

nin geçirdiği seyir, tahmin olunan varidat, fiilî tahsilât, noksan veya fazlaların sebepleri, her vergi nev'i için ayrı ayrı gösterilmelidir. Kaldı ki, muayyen konularda araştırmalar yapacak olanlar da rakam temininde büyük güçlüklerle karşılaşmaktadırlar. Bu noksanlığı gidermek için varidat tahmin ve tahsilâtının, global olarak Mali Bülten'de, her vergi için «Muvazenei Umumiye Kanun Layihası Esbabı Mucibesi» nde veya «Hazine Hesabı Umumileri» nde neşri ve mucip sebeplerin derci yerinde bir tedbir olacaktır.

VI — TÜRKİYE'DE ÂMME VARİDATI TAHMİNLERİNDE MİLLÎ GELİR TAHMİNLERİNDEN İSTİFADE İMKÂNLARI

Etüdümüzün esas gayelerinden birisi de Türkiye'de devlet varidatı tahminlerinde millî gelir tahminlerinden istifade edilip edilmediği, ediliyorsa bunun derecesi ve şayet edilemiyorsa bunun sebeplerinin neler olduğunun araştırılmasıdır..

Bu soruların tetkikine başlamadan önce, Türkiye'de millî gelir ile devlet varidatının seyrini takip etmek ve bu iki seri arasındaki münasebeti tetkik etmek faydalı olacaktır. 126 ncı sayfadaki 6 numaralı tabloda gayri safî millî hasıla ile devlet varidatının 1948 - 1961 arasındaki 14 yıllık seyri gösterilmiştir. Bu tabloda 1948 yılı baz alınarak 100 kabul edilmiş ve müteakip yıllarda gayri safî millî hasıla ile devlet varidatının seyri endeksler yardımı ile takip olunmuştur.

Tablonun incelenmesinden de anlaşılacağı gibi, Türkiye'de gayri safî millî hasıla endeksi ile devlet varidat endeksi arasında, 1948 = 100 esasına göre, tam bir paralellik yoktur. Bu serilerden bazen biri bazen diğeri ileri gitmiş ve devamlı dalgalanmalar olmuştur. Halbuki sırf teorik bakımdan ele alındığı zaman, konjonktüre uygun bir varidat sistemi tesis edildiği takdirde bu iki seri arasında bir paralellik daha teknik tâbir ile bir korelasyon olması lâzım gelirdi.

Bu kaba müşahede de gösteriyor ki, Türkiye'de devlet varidatı tahminleri ile millî gelir arasında gerekli irtibat mevcut değildir. Böyle bir irtibat ve alâkanın mevcut olmamasının çeşitli sebepleri mevcuttur. Bunlar üzerinde kısaca durmayı lüzumlu sayıyoruz.

1) Türkiye millî geliri umumiyetle istihsal esasına göre yani objektif metoda göre hesaplanmaktadır. Bu metoda göre hesapla-

TABLO : 6

Türkiye'de gayri safi millî hasıla ile devlet varidatı arasındaki münasebet

Yıllar	Gayri safi millî hasıla (milyon TL.)	Endeks (1948 = 100)	Devlet varidatı (milyon TL.)	Endeks (1948 = 100)
1948	9.153,2	100	1.223,8	100
1949	8.298,1	90,7	1.483,0	121
1950	9.370,1	102,4	1.300,0	106
1951	11.154,4	121,9	1.352,6	111
1952	12.965,2	141,6	1.651,8	135
1953	15.298,4	167,1	1.936,8	158
1954	15.484,3	169,2	2.184,5	178
1955	15.125,5	208,9	2.583,9	211
1956	22.293,5	243,6	2.949,4	241
1957	27.852,6	304,3	3.759,2	307
1958	35.421,5	387,0	4.547,2	371
1959	43.689,0	477,3	5.754,6	470
1960	47.093,2	514,5	5.949,9	486
1961	49.273,0 (*)	537,6	8.678,7	710

Not : Gayri safi millî hasıla rakamları istihsal âmilleri fiatlarına göre-
redir.

(*) : Devlet Plânlama Teşkilâtınca yapılan tahmindir.

Kaynak : Gayri safi millî hasıla rakamları, Türkiye Millî Geliri, 1948 -
1958, İstatistik Genel Müdürlüğü, Yayın No. 391, S. 4 - 5, Ay-
lık İstatistik Bülteni, No. 92, Ekim 1961, S. 124 ve m. alınmış,
Devlet Varidatı Bütçe Gerekçelerinden çıkarılmış ve % ler
tarafımızdan hesaplanmıştır.

nan millî gelir tahminlerinde ziraat, sanayi, ticaret, ulaştırma v.s.
gibi iktisadî sektörler esas alınmaktadır. Bilfarz sanayi geliri he-
saplanırken, sanayide çalışan ücretlilerin geliri de bu sektör içinde
mütalâa edilmektedir. Halbuki vergicilik yönünden sanayi sektö-
ründe çalışan işçilerin geliri hizmet erbabı kazancıdır. İktisadî sek-
törlere göre hesaplanan global millî gelir tahminleri, vergi varidat
tahminlerinde kullanılmaya elverişli değildir.

Aksine, millî gelir tahmininde, gelir vergisi sisteminden de is-
tifade olunamamaktadır. Bilindiği gibi, gelir metoduna göre millî

gelir tahmini için küllî bir gelir vergisi sistemi şarttır. Türkiye'de 250.000 i bile bulmayan beyannameli gelir vergisi mükellefi olduğuna göre, bu yolda millî gelir tahmini mümkün olamamaktadır.

Hülâsa ne varidat tahmininde millî gelirden ve ne de millî gelir tahmininde vergi sisteminden istifade mümkün olamamaktadır. Halbuki bu iki müessese arasında gerekli bağın kurulması ve aradaki münasebetin tesis edilerek yapılacak tahminlerde istifade yoluna gidilmesi şarttır.

2) Bilindiği gibi, millî gelir tahminleri *geçmiş yıllara* müteveccih bulunduğu halde, varidat tahminleri *gelecek yıllara* muzaf bulunmaktadır. Halbuki varidat bütçesi tahminleri hemen daima gelecek malî yıl için yapılması âdet olmuştur. Böylece varidat tahmini yapılırken, gelecek yıla ait millî gelir tahmini mevcut değildir. Ancak elde daha önceki yılların millî gelir tahminleri bulunmaktadır. Müstakbel yılın varidat bütçesi tahmini yapılırken zarureten geçmiş yılların millî gelir tahminlerinden istifade zarureti doğmaktadır. İşte bu zaman intibaksızlığı, varidat tahminlerinden millî gelir rakamlarından istifadeyi güçleştirmekte, bazan da imkânsız kılmaktadır.

3) Türkiye'de millî gelir tahminleri takvim yılı esasına (Ocak - Aralık devresi için) varidat tahminleri ise malî yıl (Mart - Şubat devresi için) esasına göre yapılmaktadır. Böylece kullanılan yıllar arasında da intibaksızlık, hesap ve mukayeseleri büyük ölçüde güçleştirmektedir.

4) Millî gelir tahminleri Devlet İstatistik Enstitüsü - Millî Gelir Etüd Grubu; Bütçe Varidat tahminleri Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdürlüğü tarafından yapılmaktadır. Tatbikatta bu iki idarî teşkilâtın çalışma tarzları ve vazifeleri birbirinden tamamen ayrıdır. Kaldı ki, bu iki merci arasında işbirliği de mevcut değildir. Gerek millî gelir tahminleri ve gerekse varidat tahminleri için bu iki daire arasında bir işbirliği tesis edilebilirse işlerin daha selâmetle ve daha emin yürüyeceğine şüphe yoktur. Halen Devlet Plânlama Teşkilâtı da bu konular üzerinde çalışmalar yapmaktadır. Bu Teşkilât nâzım bir rol oynayarak, varidat tahminleri ile millî gelir tahminleri arasındaki zarurî alâkanın kurulmasına yardımcı olabilir. Bu takdirde Devlet Bütçesi varidat tahminleri yapılırken çalışmalara alâkalı diğer daire ve teşekküller de katılmak suretile gerekli işbirliği kurulabilir. Böyle bir işbirliği, devlet varidatının daha sahit ve ilmî şekilde tahminine yardım edecektir.

NETİCE

Türkiye'de varidat bütçesi tahminleri ile millî gelir arasındaki münasebetlere ait çeşitli meseleleri inceledikten sonra vardığımız sonuçları şu şekilde sıralayabiliriz :

1) Türkiye'de varidat bütçesinin hazırlama prensibi gereği şekilde belirtilmemiş ve bu husustaki kaideler de lâyık veçhile gelişmemiştir.

2) Türkiye'de varidat bütçesi tahminleri esas itibarile şahsî takdir esasına göre yapılmaktadır. Bu usul samimi ve temkinle kullanılmadığı ahvalde, tahminler ile tahsilât arasında büyük farklar doğmaktadır.

3) Türkiye'de millî gelir tahminleri ve kullanılan usuller henüz başlangıç safhasındadır. Bu itibarla millî gelir tahminlerinden, varidat bütçesi tahminlerinde istifade mümkün olamamaktadır.

4) Türkiye'de millî gelir ile devlet varidatı arasında bulunması lâzım gelen zarurî alâka mevcut değildir. Devlet varidatı millî gelirin bir yüzdesi olarak düşük seviyededir. Diğer taraftan devlet varidatı ile millî gelir arasındaki paralellik henüz teessüs etmiş değildir.

5) İktisadî konjonktüre paralel bir varidat tahmini yapılamadığı için, tahminler ile tahsilât arasında zaman zaman büyük farklar doğmaktadır. Bu fark bazan noksanlık ve bazan da fazlalık şeklinde tezahür etmektedir. Bu fazla ve noksanlıkların her vergi nev'i için ayrı ayrı etüd edilmesi ve neden ileri geldiğinin tesbit edilmesi ve elde edilecek neticelerden, ilerki yıllarda daha isabetli tahminler yapılması hususunun sağlanması lâzımdır.

6) Gerek hesap tekniği ve gerek sair imkânsızlıklar dolayısıyla, Türkiye'de âmme varidatı tahminlerinde millî gelir hesaplarında istifade mümkün olamamaktadır. Halbuki bir varidat tahmini için, millî gelir hesapları en uygun kriterlerden birisidir. Bu konuda çalışmalar yapılarak zorlukların bertaraf edilmesi yerinde olacaktır.

7) Türkiye'de millî gelir tahminleri ile Devlet İstatistik Enstitüsü - Millî Gelir Etüd Grubu, varidat tahminleriyle de Gelirler Genel Müdürlüğü meşgul olmaktadır. Devlet Plânlama Dairesi her iki konu ile yakından ilgilenmektedir. Varidat tahminlerinde daha isabetli neticeler sağlanması için her üç idarî kademenin işbirliği yapması zarureti vardır.